

TÜRK HALK MÜZİĞİNİN MESELELERİ ÜZERİNE DR. TURGUT GÜNAY'IN NIDA TÜFEKÇİ İLE YAPTIĞI BİR SOHBET*

Metin ÖZARSLAN

Bu yazı yaşadıkları süre içerisinde kendi kulvarlarında Türk kültürü alanında bilim, kültür ve sanat adamı olarak hizmetler yapmış ve alanlarında mümeyyiz vasma erişmiş olan rahmetli Dr. Turgut Günay ile Nida Tüfekçi arasında yapılan Türk halk müziğinin meseleleri ile ilgili sohbeti ihtiva etmektedir. Dr. Turgut Günay'ın yazının girişinde yer alan *"Türk müziğinin özdeğerini ortaya koymak, bugünkü meseleleriyle bunların çözüm yolları üzerine tartışma zemini açmak ve millî hedeflerimize uygun bir kanal içerisinde gelişebilmesi için ilgili kuruluşlara ve Türk halkına düşen görevleri tesbit etmek amacıyla TÖRE'nin müzik konusuna açılan sayfalarını bu sayımızda TRT Türk Halk Müziği ve Oyunları Müdürü sayın Nida Tüfekçi ile yapılan röportaja ayırmış bulunuyoruz"* şeklindeki ifadesinden TÖRE dergisi için hazırlanmış olduğu anlaşılabilir. Bu sohbet, adı geçen dergide yayımlanmamıştır.

Yaşadıkları dönem içinde halk müziğinin değeri ve niteliği hakkında şaşmaz bir sağduyuya dayalı görüşleri ve bu görüşler doğrultusunda çalışmalarını bulan bu iki güzide insanın yaklaşık yirmi yıl önce yaptıkları bu sohbetin aradan geçen uzun zamana rağmen güncelliğinden hiç bir şey kaybetmemiş olduğu görülecektir. Son yıllarda kültür ve sanattan ziyade ticarî maksatlarla halkın dimağına boca edilen pop ve arabesk mü-

zik furyasından sonra hemen her sanatçının halk müziğine yöneldiği ve türkü söylemeye başladığı görülmektedir. Türkülerin adeta yeniden keşfedildiği bu günlerde bu sohbeti, folklor camiası ve meraklılarıyla paylaşmak yoluyla, şimdi ikisi de ukbada olan bu iki gönül insanını rahmet ve hürmetle yâd etmeyi yerine getirilmesi gereken bir görev sayıyorum.

Turgut Günay: *Türk halk müziğinin dünya müziği içerisindeki yeri ve değeri konusunda neler düşünüyorsunuz?*

Nida Tüfekçi: *Türk halk müziği kendine öz renkleri, konu ve duygu zenginliği, sanat değeri, vokal ve enstrumantal ezgi türleri, enstruman çeşitleri ile dünya müziği içerisinde erişilmez yücelikte bir yer işgal etmektedir. Bu husus, Türk milletinin görgü ve duygu zenginliği başta olmak üzere, tarihi ve sosyal olayların çeşitliliğine, üzerinde yaşanılan toprakların coğrafi yapı farklılıklarına bağlı görünmektedir. Bilhassa ezgi dizisi, ritmik hususiyetler ve yalın anlatım tavrı bakımından kolay tesir gücüne sahip olan Türk halk müziği, hemen bütün komşu milletlerin; mesela Balkan, İran, Arap, hatta Rus milletlerinin müzikleri üzerinde çok derin izler bırakmıştır. Kendisinin yabancı kaynaklı müziklerden etkilenmesi ise asla söz konusu değildir; bu, her zaman her yerde rahatlıkla öne sürülebilir. Türklerin ana yurdu olan Orta Asya ile aradaki müzik*

bağı bugün dahi Anadolu'nun her köşesinde bütün sağlamlığıyla varlığını sürdürmektedir. Bu da Türk halk müziğinin köklü ve güçlü temeller üzerine oturmuş olduğunu, yabancı müzik geleneklerinden yararlanmaya asla ihtiyacı olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan Türk halk müziğiyle ne kadar övünülse azdır.

Turgut Günay: Türk tarihinin akışı içerisinde halk müziğinin milletimiz üzerindeki etkisi ne yönlerde ve ne biçimde olmuştur?

Nida Tüfekçi: Konularına göre halk müziğimizi şöyle bir gözden geçirecek olursak, halk yaşayışının hemen hemen her yanını eksiksiz olarak işlediğini, Türk tarihi çerçevesindeki sosyal ve tabii olayları, Türk toplumuna yüzyıllarca yön veren gelenekleri, yasaları bugüne getirdiğini görürüz. Çeşitli meslek türkülerinin, koçaklamaların, öğütlemelerin söz unsuru bünyesinde atalarımızdan miras kalan öğütleri, telkinleri, atasözlerini, deyimleri bütün duruluğuyla bulmak mümkündür. Meselâ, "kurt yavrusu kurt olur" atasözü, Dadaloğlu'nun diliyle "aslı kurttur, kurt yavrusu kurt olur" biçiminde türküleşmiştir. Şurası muhakkaktır ki, Türk milleti türküleriyle doğmuş, türküleriyle yaşamış, türküleriyle ölmüştür. Ninniden ağıta kadar her türküde Türk oğlunun yaşayışı; umudu, kaygısı, sevinci, yası vardır. Çilekeş milletimize yurt için yaşamayı, yurt için ölmeyi öğreten, erdemli ve yürekli olmayı öğütleyen; kısacası onun eşsiz kişiliğini belirleyen, sınırlayan halk türkülerimizdir. Her türkü milletimizin belleğine divitsiz olarak yazılmış bir tarih sayfasıdır ve her tarih sayfasından daha gerçek, daha sağlıklıdır.

Turgut Günay: Bizde, halk müziği derlemelerinin tarihçesi hakkında bilgi verir misiniz? Sizce bugüne kadar bu alanda yapılanlar yeterli midir?

Nida Tüfekçi: Bizde halk müziği alanındaki derleme çalışmaları Cumhuriyetten sonra başlar. İlk derlemeyi İstanbul Konservatuvarına bağlı bir ekip, Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezerek halk türkülerimizi plaklara almak suretiyle yapmış ve daha sonra bunları onüç ayrı kitap halinde yayınlamıştır. Bunu, Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesindeki folklor arşivini geliştirmek amacıyla Halil Bedîl Yönetken başkanlığında teşkil edilen bir ekibin 1938-1953 yılları arasında yaptığı derlemeler izler. On bine yakın halk türkümüzün ortaya çıkmasını sağlayan bu çalışmanın yanı sıra, Muzaffer Sarısözen'in Türkiye Radyoları bünyesinde başlattığı derlemeler de hâlen devam etmektedir. Şunu hemen belirtmeliyim ki, söz konusu derlemeler bizim için çok değerli olmakla birlikte, Anadolu'nun müzik hazinesini ancak % 30 nisbetinde ortaya çıkarabilmiştir ve sosyal bünyemizdeki değişimler daha yoğun bir durum almadan geri kalan malzemenin bir an önce derlenip arşivlenmesi şarttır.

Turgut Günay: Bugün halk müziğimizi tehdit eden unsurlar ve bunlarla mücadele yolunda ilgili kuruluşlara ve Türk halkına düşen görevler sizce nedir?

Nida Tüfekçi: Bilhassa son yıllarda Türk müziğinin kanalına karışıp kalitesini bozan ve onu yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıya bırakan bazı kaynağı meçhul türlerin kulakları tırmalaması hepimizce şikâyet konusu olmaktadır. Radyo, televizyon, plak gibi topluma hi-

tap eden bazı araçların yayınlarında yer alan ve halkımızın müzik anlayışının başka yönlerle çekilmesine âmil olan bu türleri üç ayrı grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi "piyasa müziği" adı verilen ve Arapça, Hintçe şarkıların klasik sazlarımızla çalınmasını esas alan kalitesiz, seviyesiz türlerin yer aldığı gruptur. Çoğunluğu bakımından toplumumuzun ahlâk yapısına aykırı telkinlerle dolu olan bu melankolik şarkılar bilhassa eğitim ışığından yoksun kalmış yurt köşelerinde etkili ve tehlikeli olmaktadır. İkinci grupta ise, gitar üzerinde notaların yerini dahi bilmeyen ilkokul çocuklarının yaptığı aranjmanlar yer almaktadır. Bilhassa büyük şehirlerde yaşayan gençler tarafından rağbet gören bu türler otantik ezgilerimizi tahrip etmeleri yönünden tehlikeli olmaktadır. Tehlikesiz gibi görünen; fakat halk müziğimizi öbür unsurlar ölçüsünde tehdit eden üçüncü grupta ise, halk edebiyatı biliminin kabul ettiği anlamda "âşık" kimliği taşımayan veya anonim ürünlerimizin doğuş alanı dışında yaşayan okumuş yazmış bazı kimselerin yerli halk çalgularımızla; bilhassa bağlamayla yaptıkları halk türkülerimize benzer besteler yer almaktadır.

Öz müziğimiz için çok zararlı olan bu unsurlarla mücadelede en büyük görevin millî eğitim kuruluşlarına düştüğü muhakkaktır. Okullardaki müzik eğitiminin ilk basamaktan son basamağa kadar öze dönmek bir sisteme dayandırılması, yeni kuşaklara millî müziğimizin bilim metodlarıyla öğretilip sevdirmesi şarttır. Üniversitelerde, konservatuvarlarda bu konuya ağırlık verilmesi, öğretmen okullarında, eğitim enstitülerinde

bağlamanın esas saz olarak kabul edilmesi; hem de iftiharla kabul edilmesi gene millî eğitimimize düşen görevler arasındadır. Ayrıca, bütün halk sazlarımızı geniş çevrelere tanıtip sevdirmek, bu alanda yetişmeyi isteyen sanatçıları desteklemek, tatmin etmek, eğitim imkânına kavuşturmak, ehliyet sahibi yapmak ve enliyetlerinin ciddi olarak tescilini sağlamak mühim idarî tedbirler safında düşünülmeli gereken hususlardır. Öbür yandan; Türk kültürünün; dolayısıyla Türk müziğinin korunmasını buyuran mevcut yasaların daha titiz bir uygulama alanına sokulması, zararlı yabancı müzik akımlarını önleyebilmek için şarttır. Bu sayede, TRT dışı yayın yapan radyoların, plak piyasasının, sahnelerin kontrol altında tutulması ve kalitesiz müzik icra eden kuruluşların faaliyetten alı konması mümkün olacak, gerçek sanatçılar daha huzurlu, daha güvenli olarak çalışabileceklerdir.

Halk olarak da, yabancı kaynaklı, zararlı, yozlaşmış müzik türlerine itibar etmemek, kendi değerlerimize sahip çıkmak geleneğine bağlı büyük sağduyumuza yakışır bir hareket olacaktır.

Turgut Günay: Çok seslilik konusunda neler düşünüyorsunuz? Türk müziğinde çok sesliliğe gidilmesi ve Türk halk çalgılarının bu alanda yeni bir düzenlemeye tabi tutulması sizce gerekli ve faydalı mıdır?

Nida Tüfekçi: Bir müzik parçasında asıl olan, duygu ve düşüncelerin linleyiciye anlayabileceği ifadelerle ve kabul edebileceği kalıplarla iletilmesidir. Yüzyıllardır tek sesli bir düzenle çok güçlü ifadeler taşıyan ezgiler yarata gelmiş olan halkımız, kendisine öz ölçüsünü

kendisi ayarladığına göre, çokseslilik konusunda verilecek olan kararın da gene kendisine bırakılması gereklidir. Ancak halkın kendiliğinden yapabileceği bir çokseslilik, normal karşılanmalı ve bu çoksesliliğin zamanı, sınırı, ölçüsü kendisine bırakılmalıdır. Yalnız, bugün batı dünyasınca uygarlık ölçüsü sayılan çok sesli müzik alanında sanat gücünü göstermek ve ağırlığını koymak isteyen Türk müzik yapımcısına karşı ol. vadiğimi da belirtmek isterim; yeter ki, halkımızın tarihten miras aldığı müziği tahrif ve tahrir etmesin, onun yalnızca ritm ve ezgi yapısından ilham almakla yetinsin ve çok sesliliği başlı başına ayrı bir dal olarak geliştirsin. Buna uymayan, halk tür-külerimizi kılıktan kılığa sokarak yoz-laştıran sanatçı, benim indimde telif gü-cünden yoksun bir çalgıciyan başka bir şey değildir.

Konunun halk çalgularımızla ilgili yanına gelince, her şeyden önce Türk halk müziğinin kendi öz seslerinin ve ar-monik dizilerinin tesbiti gereklidir. Çal-gular bundan sonra düşünülebilir. Bu alanda denemeler, örneklemeler yapıldığına, bunların belli kompozisyonlar içe-risinde ayrı ayrı görevlendirilmeleri ve bilim açısından çok sesliliğe uygunluk derecelerinin tayini bugüne kadar müm-kün olmadığına göre, "faydalı mıdır?" sorusuna cevap verebilmek için bir süre daha beklemek gereği vardır. Bugüne ka-dar yapılan tek uygulama, batı çalgıla-ryla Türk müziği icra etmek; tabiri caiz-se, çatalla ayran içmekten öteye hiç bir şey değildir. Bu bakımdan, Türk müzi-ğinde çok sesliliğin gereği ve faydası üze-rinde bizi sağlam bir yargıya götürebile-

cek delillerimiz yok sayılmalı ve yanlış uygulamaların Türk müziğini yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı unu-tulmamalıdır.

Turgut Günay: Sosyal bünyemiz-deki bugünkü değişikliklere yöndeş ola-rak müzik dinleyicisinin zevk yönü deği-şirmesi karşısında, halk müziğimizin ge-leceği hakkında neler düşünüyor ve bu dalda çalışanlara neler tavsiye ediyorsu-nuz?

Nida Tüfekçi: Müzik dinleyicileri arasındaki zevk ayrılığı bir dereceye ka-dar normal karşılanması gereken bir sosyal vak'a olmakla beraber, halk müzi-ğini sevmeyenlerin ve dinlemek isteyenle-rin onu gerektiği gibi tanımadıkları mu-hakkaktır. Bence bu duruma âmil olan ilk planda körü körüne bir batı hayranlı-ğı, batı özentisi, batı taklitçiliğidir. Ba-tının çalışma metodlarını, tekniğini al-mağa, kavramağa üşenenler aczlerini onun kültürünü; dolayısıyla müziğini al-makla örtebileceklerini sanmışlardır. Bu tarihte de örneklerine rastlanan geçici bir saplantıdır. Türk milleti er geç uya-nacak, uyuyanları uyandıracak ve var oldukça kendi müziğini yapmaya devam edecektir. Türk halk müziğinin geleceği asla karanlık değildir; yeter ki millet ola-rak onun değerini bilelim, bu dalda çalışan sanatçılar olarak da, kolay zor demeden icrada titizlik gösterelim, çok çok çalışalım".

* Bu yazı, muhterem hocam Prof. Dr. Umay Günay'ın özel arşivinden temin edilmiştir. Kendilerine teşekkür ederim (M.Ö.).